

## MONTJUICH. <sup>(1)</sup>

---

Senyors: mos benvolguts companys:

Obehint á un acort pres darrerament per la Junta Directiva, y que crech ha d'esser molt profitós pera lo desenrotllament de las tendencias á que respon nostra Associació, vaig á donarvos lleugeras indicacions referents á la montanya que havém de recórrer passat demá.

Quant desde los monts vehins á nostra ciutat admireu la rica perspectiva que vos ofereix lo plá de Barcelona, se vos presenta cap al Mitjorn, destacantse del fons blau produhit per lo celatge que 's retrata en lo clar espill del Mediterrá, una inmensa mola de terra, de colors variadíssims y de forma especial. Es lo Montjuich, que guarda tantas recordansas, gloriosas moltes d'ellas, tristas las mes: de sas entranyas pot dirse qu' ha nascut gran part de la ciutat de Barcelona, puix los materials de construcció de moltes de nostras casas, al Montjuich son deguts: allí hermosas y ricas pedreras; allí terras á propósit pera

---

(1) Travall llegit en la sessió del dia 4 de Janer 1878.

lo conreu, no menys que pera la ceràmica; allí minerals de variadas classes, fòssils, cristallisacions; una vera riquesa, que diguém, digne d'esser explotada.

Diuhen alguns (sens que no per aixó 's deixi de dubtar d'aytal noticia) que per los temps del gentilisme, en lo cim de la montanya s'alsá un temple en honor de Júpiter, y volen suposar que d'aquí 's deriva son antich nom de *Mons Jovis*

A Montjuïc trováren després sepultura los colonisadors romans, mes tart los perseguits juheus, y darrerament las victimas de cent combats, causadas per las mesquinesas y ambicions dels homes. A cada pas, en molts llochs, aquella terra serveix de llosa á mártirs d'una idea, que al morir en lo camp de batalla deixáren llurs noms escrits en las páginas del gran llibre de la historia.

Hi há tot just tres anys que ab deteniment y acompanyat de mon estimat mestre y sapientíssim escriptor lo P. Fita, vaig visitar la part de la montanya hont estavan situats los fossars romá y juheu. En lo primer, encare avuy per avuy existent en part en una marjada, damunt del edifici conegut per *Vista Alegre*, s'hi veuhen empotradas algunas *tégulas romanas* que pertanyian á aquell fossar. En 1874 se desmontá gran part del terrer pera terraplenar las novas obras del moll. Pera provar que lo mentat fossar pertanyia á la época romana, fixeuvos en sa situació topográfica, puix los romans enterravan fora lo recinte de las ciutats, á la vora dels camins, y precisament al peu meteix d'aquellas sepulturas passava lo camí filant entre rocas, en que s'esbravavan las onas, no tancadas encare per un port com lo qu' avuy tenim.

Allí s'enterrava á la gent del poble, com ho demostra la

construcció dels sepulcres, y lo no haverhi trobat en ells cap inscripció. Allí 'l gladiador, després qu' eixia, cobert de feridas, del circo barceloni, allí 'ls miserables esclaus, allí 'l rústich proletari que cultivava las terras d' un senyor inhumá, allí, en una paraula, tot lo baix poble, digne de mellor sort, trobava sepultura, encaixonat entre tres rengles de rajolas disposadas en forma de triángul y coronadas de teulas en lo cim y en las cantoneras.

Deixant á *Vista Alegre*, se puja á má dreta cap á una font d' aigua cristallina y fresca, y tal volta la més bona que té Montjuich. La font ix del rocám, damunt del quin s' extén lo mentat fossar dels juheus, qu' en aquell lloch van establir-lo á sa vinguda á Barcelona. Forma tot ell com una petita isleta, rodejat per dos camins que baixan de Montjuich, y pel cingle que fa la roca. Desde baix del cingle s' hi veuhen encare ossos humans.

En nostra excursió ja indicada trobarem cinch lápidas en lo fossar dels juheus. Tres d' ellas foren cedidas á instancias nostras á la «Comissió de monuments» per los Srs. Maciá y Gui, propietaris del terrer hont estavan emplantadas, y pertanyen:

1.<sup>a</sup> A «Samuel, fill de Rabi Azarihel,» la fetxa de quina mort no consta en la lápida.

2.<sup>a</sup> A «Samuel, fill de Rabi Chilat, mort en lo any 4804 de la creació del mon» (1044 de la vinguda de J. C.).

3.<sup>a</sup> *Aljoe Samuel Sarchi*.

Quedan encare, en lo que fou fossar, duas grans lápidas que no poguéren esser trasladadas per lo molt difícil y costosa que fora sa conducció, y que cobriren los sepulcres de

«La senyora Bonafós, filla de Rabí Samuel, morta en lo any 5000 de la creació (1240 de nostra era).

Y á «Lo vell y egregi Rabí Ruben, fill del Rabí Todros. Mort en lo any 5066 de la creació (1306 de J. C.)

La primera está situada mes á la vora de la carretera que conduheix al castell.

La circumstancia de tenir son enterrament en aquell lloch la desheretada rassa juheva va donar á la montanya lo nom de *Montjui h.*

En lo segle xi de nostra era va edificarse en son cim una torra pera vigilancia del port de Barcelona, colocantse en ella una farola pera guia dels navegants, y, per l' objecte á que responia la construcció del mentat edifici, se li doná lo nom del Farell ó de la Guarda. Mes endevant, al esser renovat lo port, la farola fou trasportada á un altre punt, y la torre va quedar en concepte de guayta.

Al peu de la montanya, y en la part que banya la mar, s' alsava lo «*Castrum del Port,*» propietat dels comtes de Barcelona, que, segons lo cronista Pujades, estava en peu encare á principis del sigle xvii. Las primeras noticias certas que 's tenen de dit castell son del any 1058, en que Miró Geribert de S. Martí ne feu donació al comte de Barcelona Ramon Berenguer I. L' inolvidable Piferrer en sos *Recuerdos y Bellezas de España*, diu, y així ho admeten alguns autors, que lo edifici estava construhit damunt la roca viva en que per aquell punt rematava lo Montjuich. Al esser nomenats comtes de Barcelona los dos germans En Ramon Berenguer *Cap d'estopes*, y En Berenguer Ramon lo *Fatricida*, convinguéren, entre otras cosas, que desde vuit dias abans de Pentecostes, fins vuit abans de Nadal, habitaria un d' ells en son palau

comtal y l'altre en lo mitj any restant, y que cadascú, durant aquell interregne, podria disposar del «*Castrum de Port*» (1). Encare al comens de nostre sigle, segons alguns autors, se veyan restos d'aquella fortalesa, que fou ab gran cuidado conservada per los reys d'Aragó.

Abans del sigle xv s'alsavan á Montjuich -algunas iglesias y capellas, entre las que 's contavan las de Sant Juliá, Sant Ferriol, Sant Fructuós, Santa Eularia, Santa Madrona y la capella de la Mare de Dèu de Port.

Pocas noticias nos quedan referents als tres primers dels mentats edificis. Per lo que toca als restants, vaig á ferne una curta relació.

L'origen de Sta. Madrona, iglesia que, corrent los sigles, va servir pera convent de frares Menors primer, de Servitas després, y de Caputxins darrerament, lo explica en los següents termes certa tradició, á la que donan crédito alguns de nostres cronistas. Morta la Santa, després de crudel martiri, son cos era conservat y venerat per los católichs de Tesalonia, fins que fou venut per los infidels á uns mercaders francesos, que tractáren de fer un bon negoci tornantlo á vendre, y ab aquest intent lo conduhiren á Marsella.

Váren ferse á la vela, mes abans d'arribar enfront de Barcelona, se revoltá la mar y la nau no pogué atracarse fins que per ella meteixa y sens tirar l'áncora, se deturá davant de Montjuich. Los mariners, creyent veure en aixó un designe providencial, desembarcáren, depositant lo sant cos en una capella aixecada en la montanya. Pu-

---

(1) Així consta en la escriptura n.º 39, tomo V, fol. 5.º «Traslado de las del tiempo» dels mentats comtes. Arxiu de la corona d'Aragó.

jades en sa «*Crónica Universal de Cataluña*» diu que havia vist un pergami que fixava l'arribada de las relíquias á Barcelona en lo any 992 de nostra era.

Llarch seria referir aquí las solemnitats que tinguéren lloch en la capella de Santa Madrona. En temps de sequedat se feyan públicas pregarias, y 'ls consellers y 'l poble de Barcelona anavan en professó á buscar la urna que guardava las relíquias y qu'era portada de nou solemnement á sa iglesia una volta s'havia experimentat lo benefici de la pluja.

No lluny de la capella s'hi trobava una font, també posada baix l'advocació de Santa Madrona, y encare avuy se conserva, si be bastant mal parada, la lápida del sigle xvii que recorda sa erecció.

Alguns autors diuen que en lo sigle vii lo bisbe Quirse de Barcelona va fundar á Montjuich una iglesia que dedicá á Santa Eularia, y que fou edificada en lo meteix lloch ahont s'alsava un temple gentilich erigit á Vénus.

La capella de flla Mare de Deu de Port, finalment, qu'encare existeix avuy dia, fou fundada en 1031 per Donya Ermengarda, filla del comte Borrell.

Feya poch temps que Catalunya havia llensat lo crit de «¡Visca lo Rey é lo poble; muyra lo mal govern!». Era en 1641 y Felip IV podia compendrer los resultats funestíssims produhits per lo govern de son privat lo Comte Duch d'Olivares. Creixia l'odi de nostres ascendents, que preferiren una guerra d'extermini á una sumissió y á un deshonrós esclavatge. Los furs y las llibertats que ab orgull guardavan y veneravan nostres majors, havian sigut menyspreats per lo privat de 'n Felip y davant de semblant profanació s'alsáren los catalans pera fer valer llurs

drets. Així las cosas se rompéren las hostilitats ab Castella y lo consell de Barcelona va creure del cas fortificar á Montjuich. Pera construir en ell una verdadera fortificació, s' enviá tota la gent de que pogué disposarse.

Conegut per los castellans semblant propósit, determináren apoderarse del fort, quinas obras encara havian d' acabarse. Dins la torra y tot just protegits per un débil mur de tapia, defensavan la improvisada fortalesa 300 soldats francesos, algunas companyias de Santa Eularia, doscents miquelets de la costa y cinchcents homes dels gremis de taberners, teixidors de lli, pelaires, sabaters, cordoners, mercaders de telas y sastres. Era lo dia 26 de Janer de 1641, y lo marqués de los Velez, quin exércit contava 14000 infants y 4000 cavalls, ordená l' atach y assalt de Montjuich. Mentres los castellans distreyan algunas de sas forsas per la part de Barcelona, la major part de son exércit atacá furiós las débils murallas del fort y lo curt nombre de sos defensors comensava á esser enrotllat. Difícil seria pintar un quadro mes trist que 'l que devia forsosament presentar aquell vastíssim camp de batalla. Minvava ja l' ardidesa d' aquells héroes, quan de sobte vegéren arribar los socors que per dos cantons los hi enviava Barcelona. La explosió del entusiasme mes llegitim trobá eco en aquells pits oprimits, y prenent la ofensiva los catalans, se l lensáren sobre l' exércit castellá, apoderantse de nombrosos trofeus y semblant lo terror y l' espant en las hosts que creyan haver obtingut la victoria. Aquell combat obligá als soldats de Felip IV á aixecar lo seti que anavan á posar á Barcelona, emprenent una vergonyosa retirada.

---

Nostra ciutat acabava de sofrir una peste que havia causat lo dol de sos habitants. La guerra ab Castella anava revestintse d' un caràcter imponent, y semblava que s' unissen totas las contrarietats pera fer mes difícil la situació de Barcelona.

Lo Marqués de la Mortara, que comandava l' exèrcit enemich, va establir lo seti de la ciutat, apoderantse d' alguns punts importants propers á la meteixa.

Lo dia 24 d' Octubre de 1651, lo capdill castellá empenqué l' assalt de Montjuich, mes sos esforços s' estrellàren contra los murs d' aquella fortalesa, que ab tant ardiment y entussiasme defensavan los heróichs barcelonins, *quina animositat no dequeya, malgrat las nombrosas dificultats que 's presentávan*

---

Al comensar lo segle xviii Catalunya alsá sa veu d' alarma, y sos fills se llansáren afanyosos á la lluyta pera salvar las llibertats amenassadas per Felip V. Corria l' any 1705. Carles d' Austria, aclamat per los catalans, desembarcá en las platjas de Mongat; y l' exèrcit que sostenia sas pretensions, atacá per sorpresa lo fort de Montjuich lo dia 13 de Setembre. Lo comte de Peterborough, capdill dels aliats defensors de la casa d' Austria, va concertar lo plan d' atach ab lo príncep Jordi de Hesse Darmstad, que era molt estimat per nostres ascendents. Lo plan va posarse en obra, mes ab tant mala sort que l' exèrcit expedicionari tingué de retrocedir, no sens sufrir pérduas considerables y experimentar la inmensa malhau ransa de que morís en lo camp de batalla lo príncep Darmstad.

Al cap de quatre dias, emprés de nou l' atach, los defen-



sors del castell tingueren de rendirse als aliats. Desde aquell moment fou impossible la defensa de Barcelona, sostinguda contra la voluntat de sos vehins per lo Virey Velasco.

Rendida nostre ciutat, Felip V va procurar recobrarla á tota costa. Ajudat per son avi Lluís XIV de Fransa, penetráren á Catalunya los exércits que se li havian aliat, dirigintse á Barcelona. Inútils de tot punt foren los esforços del duch de Noailles pera apoderarse de Montjuich, que defensavan los catalans comandats per lo coronel Cordellas, y los soldats del primer Borbó d' Espanya tingueren de recular alashoras, mes lo dia 15 d' Abril de 1706 tornáren á provar fortuna y van apoderarse d' un baluart, logrant per fi ensenyorirse de la fortalesa lo dia 25. D' aquell combat se contan epissodis verament extraordinaris. L' entussiasme popular dels barcelonins arrivá á esser temerari y fins hi hagué ocasió en que rompéren las filas enemigas pera córrer en ajuda de sos germans que tant heróicament lluytavan dalt de Motjuich.

Poch temps estigué la fortalesa en poder dels conqueridors. Lo capdill enemich mariscal de Tessé, compregué lo difícil de sa situació, puix que 'ls somatens catalans amenassavan enrotllarlo en lo plá de Barcelona, y aconsellá á Felip V, que dirigia lo seti de la ciutat, que llevés lo camp: alashoras fou abandonat Montjuich, y l' exércit franch-castellá va retirarse abatut per l' inmens contratemp que acabava d' experimentar.

La lluyta que s' havia empenyat exigia que 's fortifiqués ab tota regla lo castell de Montjuich, y ab aquest fi, lo comte Ullefeld posá la primera pedra de la nova fortalesa lo dia 15 de Novembre de 1706.

Mes no arribá á coronarse la obra sens que novament caigués en poder dels castellans, com així succehí per Setembre de 1714 al apoderarse de Barcelona lo Duch de Berwich. Una de las primeras disposicions que al acabarse la guerra va donar Felip V, referents á la ciutat, fou la de que s' acabessen lo mes prompte possible las obras del castell, pera que lo fort servis d' amenassa als catalans. En sa construcció va treballarse durant lo sigle XVIII, y al acabar lo meteix se tancá l' edifici, quant governava Barcelona lo marqués de Roncali.

En 1808, lo poble espanyol protestá com corresponia de la infame traició de Napoleon I. Los epissodis que d' aquella lluyta gegantina nos contan nostres avis y 'ls recorts que 's deduheixen dels impresos contemporanis, conmouhen nostre cor.

Alvarez de Castro, l' immortal defensor de Gerona, governava lo castell de Montjuich quan los francesos entráren á Barcelona. Per ordre de Duhesme, que s' havia apoderat de la Ciutadela, lo coronel Hoserti pujá la montanya pera péndrer possessió de la fortalesa. Intimá al governador de la meteixa pera que 'l deixés passar avant; mes Alvarez, militar pundonorós y entussiasta patriota, va negarse á accedir á la petició dels francesos, mentre no rebés ordre expressa del Capitá-general, comte d' Ezpeleta. Aquest, que havia rebut instruccions de Madrid pera deixar lliure lo pas á las tropas imperials, y fins pera tractarlas mellor que á las espanyolas, lliurá la ordre demanada y no quedá altre recurs al governador que deixar-la complida, per mes que hagués desitjat fer inútil resistencia.

Eran las dotze de la nit del 19 de Mars de 1811 y l' exér-

cit de Catalunya, que lluytava com un sol home per l' Independencia patria, va atacar lo castell que domina á Barcelona y quina possessió havia de reportar magnífichs resultats á la causa nacional. Lo governador francés de la fortalesa havia venut la clau de la meteixa als espanyols, y aquests, confiant apoderarse de punt tant important, avansáren resolta fins á saltar lo fosso, en mitj de la foscor. Mes al meteix moment que anavan á escalar la muralla, aparegué il·luminat lo castell y se tiráren sobre los catalans alguns milers de francesos. Se comensá una lluyta terrible, cos á cos, y los voltants del fort quedáren coberts de sagnants despullas. La traició del governador francés costá ben cara als soldats que baix los plechs de gloriosa bandera lluytavan pera salvar l' honor de la mare patria.

Montjuich ha figurat també, y per malhauransa recorts molt tristos nos ne quedan, en las vicissituts per que ha atravessat la Espanya desde 1814 á nostres dias. Tots vosaltres ho sabeu prou y no es aquest lloch á propòsit pera referirlos.

JOSEPH FITER É INGLÉS.